

שע"י המכון התורני ירושלים

ויקרא - תשפ"ד | גליון 67 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

צריך 'דעת' מה לעשות ומה לא לעשות

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א, א).

מדרש רבה (פרשה א): "ויקרא אל משה וידבר ה'", מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו, תדע לך שכן צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו. משה רבינו לא העיז להכנס למשכן לבד. הוא בנה את המשכן, וכשנשלם המשכן הוא כבר לא נכנס, רק חיכה עד שהקב"ה יקרא לו. מה אם היה נכנס מבלי שהקב"ה קורא לו? מה אם היה נכנס על דעת עצמו? אומרים חז"ל "מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו". איי, זה משה רבינו שהוא הוציא את ישראל ממצרים ועשה את כל הניסים, הוא עשה קריעת ים סוף, והוריד לנו את התורה, אעפ"כ אם היה נכנס מבלי שהקב"ה קורא לו, היה נאמר עליו "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו". תלמיד חכם שאין בו דעה! מה יש אם היה נכנס...?! הלא הוא בנה את המשכן, שִׁינְס... לא, צריך לחכות עד שהקב"ה קורא לו.

לזה צריך 'דעת'. צריך דעה, מה לעשות ומה לא לעשות. אם תלמיד חכם אין לו דעה כזאת - נבלה טובה הימנו. כל התורה שלו עם כל המעשים שלו - נבלה טובה הימנו. מה זה הדעה? הזאת? מושכל ראשון כזה. המשכן עומד, כבר לא יכולים להכנס, מוכרחים להמתין עד שהקב"ה קורא לו. אבל עד כדי כך, ששום דבר לא עוזר, כל התורה, כל הניסים, אם אין דעה אז אין כלום - נבלה טובה הימנו, זאת אומרת שאין כאן שום מדרגה, אין כאן שום דבר.

מכאן נראה שאדם צריך להיות בר דעת כזה, שהוא יבין מעצמו שגם אם אין כאן שום איסור, לא כתוב שום איסור בתורה שאסור להכנס לבית מבלי לדפוק על הדלת, דעה כזאת שאדם צריך להבין את זה מעצמו. אם אדם לא מבין דברים כאלה מעצמו, אפילו שיהיה למדן, כל מדרגה, הכל - נבלה טובה הימנו. התחלה של אדם זה דעה. צריך להיות בר דעת! דעת זה כאן מושכלות ראשונים כאלה שבכלל לא לומדים. לא כתוב בתורה שום איסור להכנס לבית מבלי לדפוק על הדלת, לחכות עד שאומרים "היכנס". אלו דברים שצריכים להבין מעצמו, ואדם שלא מבין מעצמו - נבלה טובה הימנו אין כאן אדם. דעת זה האדם שבאדם!

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א, א).

הנה בגמ' (יומא ד, ב) למד מהאי קרא ב' עניני דרך ארץ, א' מרישה דקרא וא' מסיפיה דקרא. מרישא דקרא דמדאמר "ויקרא אל משה וידבר ה'" ולא אמר רק "וידבר ה' אל משה" - לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורוהו בשמו תחילה, וזהו אומר כאן "ויקרא אל משה" ואחר כך "וידבר" וכו'. ומסיפא דקרא ממלת "לאמר" למדנו שהאומר דבר לחבירו הוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור שנאמר "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" ע"כ. ועיין ברש"י (שם) דפירש כי מלת "לאמר" נדרשת "לא אמור" עד שתינתן לך רשות לך. אבל לולי פירושו יש לומר דבאמת מלת "לאמר" כמשמעה, ומה שדרשה הגמ' כן רק ממלת "לאמר" דהאי קרא אף שמצאנו במקומות רבים מילה זו, דכל מקום הלא "לאמר" הוא הציווי לומר לאחרים וכאן שכתוב אחר כך "דבר אל בני ישראל" וכו' לא היה צריך הך "לאמר", אלא על כרחך דלדרשה אתא שאין לאמור לאחרים ללא שניתנה רשות על כך.

(אמרי ברוך - הגאון רבי ברוך אברהם טולידאנו זצ"ל)

*

כִּי כָּל שָׂאֵר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לָהּ" (ויקרא ב, יא). טעם הרחקת הדבש דכתיב "וכל דבש לא תקטירו" להורות לאדם שלא ירדוף אחר המתוק לחיכו. הרב החינוך מצוה קי"ז והרמב"ן (כג, יז) נתן טעם, כדי שיהא שיתוף רחמים בדין ולא מתוק לגמרי, עיין בדבריו.

(מדבר קדמות - רבינו החיד"א)

מדה כנגד מדה

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה" (ויקרא א, ב).

תיבת "מכם" נראה לשון יתר, וכמו שהקשה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל.

ונראה לי בסייעתא דשמיא, דהכתוב אומר (תהלים סב, ג) "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", ופירושו הראשונים ז"ל, שיש כמה דברים שהם אסורים והיצר הרע מורה לאדם בהם היתר, ואין מבין. ואיך זה ישוב ויתחרט עליהם כיון שאינו מרגיש, לכן יעשה הקב"ה עמו חסד שישלח לו יסורין כנגד אותו קלקול, מדה כנגד מדה, ועל ידי כך ירגיש האדם בקלקול ההוא בראותו שבאו עליו יסורין מעין אותו דבר שקלקל בו, אז ידע דחטא בזה ושב ורפא לו.

ולזה אמר "ולך ה' חסד" להעיר לב האדם שאינו מרגיש בחסרונו, והוא על ידי "כי אתה תשלם" עונש ויסורין, "כמעשהו" שקלקל, מדה כנגד מדה, דאז האדם כשרואה שבאו לו יסורין מדה כנגד מדה, ירגיש בקלקול וחסרונו, ויעשה תשובה וחרטה על הדבר ההוא. עד כאן דבריהם.

נמצא שעל ידי שהקב"ה יתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, בזה יתקרב האדם להקב"ה, ולא יוכל היצר הרע להרחיקו על ידי שיכשילו בדבר איסור שיש בו פנים להתיר ויפול שם.

וזהו שכתוב "אדם כי יקריב מכם" "מכם" ראשי תיבות מדה כנגד מדה, שזה הכלל של מדה כנגד מדה לא יסיחנו מדעתו, אלא תמיד יקרבהו אל לבו ויסתכל בו, אז בזה יש תקוה שיהיה האדם "קרבן לה", כלומר יהיה תמיד קרוב לה, בעל יראה, ולא יוכל היצר הרע להדיחו ולהרחיקו במצודה זו של הוראת היתר בדבר איסור.

(בן איש חי. ועיין שם עוד שהביא עוד כמה פירושים ודרושים בזה)

אין נתינת צדקה מכשרת את הגזילה

"אדם כי יקריב מכם קרבן" (ויקרא א, ב). וברש"י: "אדם" למה נאמר, אלא מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל אף אתם לא תקריבו מן הגזל. לשון 'מן הגזל' צריך פירוש, כי הוי ליה לומר לא הקריב 'דבר גזול'. וי"ל שכוונת רש"י היא, לפי שאין דרך העולם שילך ויגזול בהמה ויקריב אותה לגבוה, כי אטו בשופטני עסקינן ומי פתי יסיר לעשות עבירה כדי שיעשה בה מצווה כשאין לו הנאה מן העבירה. אבל יהיה בנמצא שגיזול האדם ממון הרבה או יעשה עוול בהרבה ממון, וילך ויתן קצת מן אותו ממון הגזול לצדקה או לקרבן בחשבו במחשבתו שבזה יהיה לו כופר על המותר שבידו, וזו לשון מן הגזל, ולא כולו, כדרך שדרשו מן הבהמה (תמורה כב, ב) ולא כולה.

(כלי יקר)

ג' אדר ב' שע"ב: רבי מרדכי ב"ר אברהם יפה זצ"ל, בעל הלבושים

אלה תולדות

ספריו

הגאון רבי מרדכי יפה זי"ע נולד בשנת ר"ץ בפראג לאביו הגאון רבי אברהם יפה זי"ע. משגלתה תורה מן המערב אל המזרח, בעקבות פורעניות וגזירות שונות שבה היו בני תורה ובני המשפחות המיוחסות שבמערב יוצאים אל הישיבות שבמזרח ובהם לומדים תורה ומתעלים להיות גדולי ישראל ומרביצי תורה לדורות הבאים, מבני המשפחות המיוחסות האלה היה אבי רבנו.

רבתי

את בנו - רבנו שלח אביו לישיבות המפורסמות של הגאון ר' שלמה לוריא - המהרש"ל, ושל הגאון ר' משה איסרליש - הרמ"א. מילא רבנו את כרסו בתורה והשלים ידיעותיו במדעים שונים, במתמטיקה, אסטרונומיה, פילוסופיה, אף העמיק חקר בתורת הקבלה מפיו של רבי מתתיהו בר שלמה דלקרוט שנחשב למפיצה הראשי של הקבלה בפולין. גם תורת המדע וגם תורת הקבלה עמדו לו בפרפראות לתורה שהיה בה הגדול שבדור, כעדותו של הג"ר דוד גאנז בעל 'צמח דוד' שהיה בן דורו: "הוא הרב הגדול המופלג בחכמה ובזיקנה הנושא דגל מחנה ישראל והעמיד תלמידים הרבה והוא ראש ועיקר מגדולי ראשי ישיבות ודייני דשלוש ארצות הוא בא הנה בחודש אייר שנ"ב ועודנו חונה פה עמנו היום ק"ק פראג וכו"ל עכ"ל.

ידיעותיו העמוקות באסטרונומיה ובמתמטיקה עמדו לו לפרש את הלכות 'קידוש החודש' לרמב"ם, ואת הספר 'צורת הארץ' לרבי אברהם בן חייא הנשיא, ידיעותיו בפילוסופיה עמדו לו לפרש את 'מורה נבוכים' לרמב"ם. את ידיעותיו בקבלה הוא משלב בספריו ההלכתיים ויש שהוא מפרש ומבסס את ההלכות ע"פ חכמת הסוד.

מרבץ תורה לעדרים

רבנו היה ראש ישיבה בפראג עיר הולדתו עד שנת תש"א(?) שאז יצא בין הגולים בגזירת גירוש של הקיסר פערדינאנד, ואז הלך לאיטליה ושם אירע לו המעשה של ענית אמן שנדפס בפרס 'דרך משה' (עיין לקמן עמ' קנב) בשנת של"ב היה רב בהוראדנא, ובשנת שמ"ח היה רב בעיר לובלין ומילא את מקום המהר"ם מלובלין שעבר לקראקא... ומשם עבר רבנו לעיר קרעמניץ, ובשנת שנ"ב שב שנית לפראג, בשובו לפראג ראה את תפקידו בהפצת תורה בעיר, הוא הקים ישיבה והחל מרבץ תורה ומחזיר עטרה ליושנה, ובשנת שנ"ט הלך לפוזנא עד שנת שע"ב ביום ג' אדר שני שנסתלק לבית עולמו ושם מנו"כ.

המציאות והכל תלוי במזל, והכל יפה עשה בעתו, ועי"כ שנתקבל לגירסה עי"ז גדולי ישראל חברו פירושים עליו כמו ספר "אליה רבא" ו"אליה זוטא", מהרב מו"ה אליה שפירא ב"ר זאב הלוי מפראגא שפירא. אלא דה'אליהו רבא' סדרו אחד מתלמידו על השו"ע שבזמן הזה כבר חזרו ללימודי שו"ע. ועל לבוש יו"ד נתחבר ספר "חבורת שמואל".

וכל מקום שיש מסייעים יש רודפים שכמה וכמה מגדולים חיברו השגות עליו כמו בעל התויו"ט שחיבר ספר "מלבושי יו"ט" השגות בתוקף ונדפס כעת על שו"ע או"ח. וכן מפרשי השו"ע כמו הסמ"ע ושאר נו"כ כתבו בתוך דבריהם השגות תדיר על הלבוש וכידוע, ויש מגדולים שחברו חבורים ליישב השגות האחרונים עליו, כמו שכתב בשה"מ שהר"ר יוסף מרבני אמשטרדם כתב בסוף הרי"ף דפוס אמשטרדם שהוא חיבר ספר ליישב השגות אחרונים, וכן בשו"ע יו"ד דפוס וילנא נדפס קונטרס שמו 'מלואים' ליישב השגות אחרונים. ו"בשם הגדולים" להחיד"א (מערכת ספרים אות ל' סי' יב) כותב: "ושמעתי מפום רבנן קדישי שקבלו מרבותיהם, שהרב הלבוש ז"ל בגן עדן העניש לרב גדול על שהתירס כנגדו בלומדו דבריו בלבוש", ע"כ.

עוד כותב ב"שם הגדולים" שם, הרב עיר וקדיש מהר"ם די לונזאנו ז"ל הגיה הגהות על הרב הלבוש וראיתים כ"ו, והרב הנשיא ב'מצת שמורים' קרא להגהות אלו "עדי זהב" על שם הכתוב "המעלה עדי זהב על לבושך" (שמואל ב א, כד), ע"כ. והג"ה שבתוך ספר הלבוש הוא להרב ר"י בר מנחם ישראל שקורין לו ר"י הלבן, והוא עשה מתחלה מלאכת הלבוש ואח"כ שזכה בעל הלבוש שמלאכתו מתקיימת בידו, לקט הציצים והפרחים ממלאכת ר"י הלבן ותופרן בתוך הלבושים שלו (הג"ה מנחם ציון שם בשה"ג).

עוד כותב ב"שם הגדולים" שם: ופעם אחת על שלא ענה אמן נדהו הרב אבוהב להרב מהר"ם יפה ואח"כ פייסו ויספר לו איך נהרג חסיד אחד על שלא ענה אמן לברכת כומר אחד למלך, שהיה החסיד מתפלל מנחה בחצר המלך שהיתה שעה עוברת ולכך התפלל בזוית אחת ולכן נדהמו שיתכפר לו מה שלא ענה אמן כי הוא ענין חמור כמ"ש בזוהר הק', וגם אחר שראינו שאפילו במלך בשר ודם נתחייב מיתה וזה תורף קצור המעשה הכתוב בספר מוסר קטן שנקרא 'דרך משה' (עיין לקמן באריכות את הסיפור).

כאמור נלב"ע רבנו ביום ג' אדר שני שנת שע"ב לפ"ק, ונקבר בעיר פוזנא, מצבתו של רבנו בפוזנא נשמרה עד לדורות האחרונים, אף כי רק שורות

רבנו השאיר אחריו את חיבורו המפורסם והנפלא ספר "הלבושים". רבנו חיבר עשרה ספרים (ונדפסו רק תשע מהם) וקראם בשם כולל "לבושים" ע"ש הכתוב (אסתר ח, טו) "כי מרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן וגו'", ולכן מתחיל בכל הקדמותיו "אמר התופר" היינו התופר והחייט של הלבושים. ומפורסם בעולם מעשה אחת איך שאדונית אחת רצתה לפתותו ולא יכלה, ונמלט מידה ע"י דרך בית הכסא ונתלכלכו בגדיו ומשם זכה ללבושי מלכות. - וכפי שסיפר פעם נינו רבי שמחה בונם מאוטרבוצק בן הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארק"י בן הרה"ק ר' יצחק מווארקא - אני הנני דור עשירי לבעל הלבושים רבי מרדכי יפה, בימי חרפו של בעל הלבושים ביקשה מטרוניתא אחת לפתותו לדבר עבירה, כי היה יפה תואר, וברח מפניה ויצא דרך ביב השופכין, ונתלכלכו כל מלבושיו עשרה במספר, שהיו על גופו, באותה שעה גזרו עליו מן השמים שיזכה לחבר עשרה ספרים, כנגד עשרה המלבושים, וכן עשה חיבר עשרה ספרים וקראם בשם "לבוש" [לבוש התכלת, לבוש עטרת זהב וכו'] תשעה מהם נדפסו והעשירי עדיין לא נדפס, ולאחר הנסיון שעמד בו התפלל בעל הלבושים שזרעו וזרעו יהיו כולם כהי עור, תפלתו נתקבלה, ואנחנו בית וארקי שהננו מיוצאי חלציו כולנו כהים...).

ואלו הן עשרת לבושי: א. לבוש "התכלת" דיני טור ושו"ע או"ח עד הלכות שבת. ב. לבוש "החור" מהלכות שבת עד סופו. ג. לבוש "עטרת זהב" דיני יו"ד. ד. לבוש "הבוץ" דיני אבהע"ז. ה. לבוש "עיר שושן" דיני חו"מ. ו. לבוש "האורה" ביאור ופירוש על התורה והמפרשים ובסופו ליקוטים והוספות ל'לבוש' על או"ח. ז. לבוש "שמחה וששון" דרשות. ח. לבוש "אדר היקר" פי' על קידוש החודש לרמב"ם ותכונה. ט. לבוש "פנת יקרת" ביאורים והערות על ספר "מורה נבוכים" לרמב"ם. י. לבוש "אבני יקרה" פירוש על ריקאנטי עה"ת. וכולם נדפסו לבד לבוש "שמחה וששון" שלא נדפס.

הנה ספרי הלבושים נתקבלו באלו הארצות אשכנז ופולניה ואביזרהו עד שאח"כ בכמה מקומות היו קוראים ספרי הלבושים לגירסא ועזבו למוד השו"ע, לפי שספר הלבוש הדין הוא יותר באורך ומילתא בטעמא, וכל זה היה עד שנדפסו חיבורי האחרונים נושאי כלי השו"ע כמו: הט"ז והמג"א על ד' חלקי שו"ע, אז שוב עזבו את לימוד הלבוש וחזרו ללימוד השו"ע, עד שספרי הלבוש היו בשנים אלו יקר

מעטות ניתנות היו לקריאה: "ציון זו לראש הגאון, אב"ד מו"ה מרדכי יפה ז"ל ג' אדר ב' שע"ב" (אוצר הגדולים - אלופי יעקב" להרה"ג ר' נפתלי יעקב הכהן ז"ל - חיפה חלק ו' עמ' רסו • רסח. "שרי התורה" לר' יצחק אלפסי הי"ו).

גודל מעלת עניית אמן

מעשה רב ונורא הנמצא כתוב בספר 'דרך משה' על שם הגאון המחבר ז"ע, ממנו יבינו הרואים להיות זהירים וזריזים בעניית אמן בכל נפשם ומאודם וז"ל: ולאהבת אחי ורעי בני ישראל אספר לפניכם מעשה רב ונורא שנעשה בזמן הגאון רבי מרדכי יפה בעל ה'לבושים'. ומעשה שהיה כך היה: הגאון רבי מרדכי יפה היה אב"ד ור"מ בקהלה קטנה מקודם, והרים ה' כסאו והגדילו למעלה שבאו שלוחים מק"ק פוזנא לקבלו עליהם לאב"ד ור"מ, כי היה גאון רב בנגלה ונסתר כאשר כל רואה יראה בספריו הקדושים שעשה עשרה לבושים ומקודם היה כוונתם לשמים, וכאשר הביאו לו איגרת רבנות כנהוג השיב הגאון הנ"ל למשולחים אקבל הכתוב מכם ואהיה לכם למורה, אמנם תיכף ומיד לא אוכל ליסע עמכם מפני שעדיין לא למדתי חכמת עיבור החודש ואין שום אדם במדינות הללו ללמוד ממנו, על כן אסע מקודם למדינת אטליא לווניציאה לחכמי הספרדים שהם בקיאים בחכמה זו ושם אלמוד מהם החכמה הזאת, ונסע תיכף הגאון הנ"ל ולמד אצל החכם אבוהב הספרדי לערך רביעית שנה, ולמד ממנו כל החכמה הנ"ל באר היטב כאשר נראה חכמתו בספרו לבוש 'אדר יקר' בהלכות ראש חודש מקצת ממנה.

ויהי מקץ הימים הנ"ל ויקר מקרה שהיה שם תינוק אחד בן הרב החכם אבוהב הנ"ל לערך בן ה' שנים, ואכל התינוק פרי אחד ובירך בורא פרי העץ בקול רם וענו כל בני הבית אמן על ברכת התינוק, וגאון מוהר"ר מרדכי הנ"ל לא ענה אמן שלא במתכוין, והחכם רבו של הגאון הנ"ל כאשר ראה שלא ענה אמן על ברכת התינוק כעס עליו בכעס גדל, והיה מנדה להגאון רבי מרדכי יפה וגער בו בניזיפה, והמתין הגאון רבי מרדכי יפה ל' יום כפי הדין נידוי הרב לתלמיד, ואח"כ בא הגאון רבי מרדכי יפה ורצה לפייס את רבו ולא היה רוצה למחול לו, וא"ל רבנו: ימחול אדוני ויאמר לי מה פשעי ומה חטאתי נגדו ומה חרי האף הגדול הזה, השיב לו החכם הנ"ל: ידוע תדע שאהבה גדולה ושלמה שאינה תלויה בדבר אהבתך יותר מבני, אכל תדע נאמנה שהיית חייב מיתה בשעה שלא ענית אמן על הברכה של התינוק, אמנם באמת ובתמים אני מוחל לך רק בתנאי זה שבכל מקום ובכל קהלה אשר תדרוך כף רגליך תדרוש ברבים ותודיע להם את החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן על כל

ברכה השומע מישראל, וגם תצוה לבניך ולבני בניך עד סוף הדורות שיספרו את המעשה הגדול והנורא מה שאספר לך.

וכך היה המעשה, שבמדינות שפניא היה מקודם קהלות קדושות קדם גזירת תתנ"ו, והיתה שם עיר גדולה לאלקים עיר ואם בישראל, והיה שם מלך אחד, והיה רוצה לגרש אותם כמה פעמים, והיה שם אב"ד חסיד ועניו גדול עשיר גדול, והיה נושא חן בעיני המלך, ובכל פעם שהיה דעתו לגרש היהודים היה החסיד הנ"ל מפיר עצתם ומבטל דעתו, ויהי היום ויכעס המלך על היהודים וצוה לגרש אותם, ובאו כל בני הקהילות להחסידי הנ"ל שילך למלך להמליץ בעדם לבטל הגזירה כפעם בפעם, והצליח מעשה השטן בעוה"ר, ובאו לעת מנחת ערב להחסידי, והשיב להם החסיד הנ"ל שילך עמהם רק שרוצה להתפלל תחלה תפלת המנחה ראשית חכמה יראת ה', ויפצרו בו ואמרו לו זו ג"כ מצוה רבה להציל כלל ישראל ועתה הוא עת רצון לפני המלך ואח"כ תתפלל, ויעש כן החסיד והלך עמהם לחצר המלך, ויהי כאשר ראה אותו המלך נשא חן בעיניו וירץ לקראתו ויחבק וינשק להחסידי הנ"ל, וסבר החסיד בדעתו שבדואי יבטל הגזירה מגירוש הנ"ל והיה מסבב בדברים אחרים עם המלך, ובתוך כך בא כומר אחד ממדינות המלך ממרחקים לפני המלך ויפול לרגלי המלך ויברך את המלך ברכה ארוכה וחשובה בלשון לטיין או לוע"ז, והחסידי הנ"ל לא הבין דבריו, וכשראה החסיד שיעבור זמן מנחה הלך לקרן זוית אחת להתפלל מנחה, ודעת החסיד היה שיש לו שהות להתפלל קודם שיפסוק הכומר הנ"ל מלברך את המלך, ובתוך תפלת החסיד קם הכומר ההוא מעל רגליו וצוה לכל העומדים בבית המלך לענות אמן על הברכה עבור שתתקיים ברכתו, ויענו כולם יחדיו אמן, והחסידי לא הבין לשונם ולא ענה אמן ולא היה רוצה להפסיק בתוך התפילה, ושאל הכומר הנ"ל אם ענו כל העומדים אמן השיבו כן, ושאל אם היהודי ענה אמן והשיבו לו: לא, בעבור שמתפלל! ויהי כאשר שמע הכומר שלא ענה היהודי אמן תלש את שערות ראשו וצעק צעקה גדולה ומרה, ואמר הוי על המעשה הרע הזה שבעבור היהודי הזה לא תתקיים ברכת המלך שלא ענה אמן על ברכת?

ויהי כאשר שמע המלך את דברי הכומר ויקצוף המלך מאד ויתהפך על החסידי לאכזר, ויצו את עבדיו להרוג את החסידי ולנתחהו לנתחים, ויעשו כן והמיתו אותו ביסורים קשים בעו"ה וניתחוהו ושימו את הנתחים בתוך השמלה וישאום לביתו, ואחר זאת גרש המלך את כל היהודים, והיה שם עוד חסיד אחר חבירו של

החסידי הנהרג והוא היה יודע מחסידותו של אותו החסידי הנ"ל, ויהי תמיד כמתרעם על מידתו של הקב"ה כביכול, וישפוט אותו החסידי בדעתו שבדואי עבר החסידי הנהרג איזה עבירה בצינעה, כי מי חשיד קב"ה דעביד רינא בלא דינא, והיה אותו החסידי מתענה ובוכה ומתפלל שיודיעו לו מן השמים על איזה חטא נהרג החסיר הנ"ל במיתה משונה, ויתבודד החסידי ההוא בחדד מיוחד יושב ומשתומם על החסידי הנהרג, ובא אליו החסידי הנהרג בעצם היום בחדרו אשר הוא ישב לבדו ומשתומם, ויחרד החסיר החי חרדה גדולה ויאמר לו החסידי הנהרג אחי אל תירא ואל תחת, ואמר אליו החסידי החי יודע אני שחסידי גדול היית על כן תאמר לי על מה עשה לך ה' ככה ומה חדי האף הגדול אשר עבר עליך, והשיב הנהרג אני אגיד לך האמת מימי לא עשיתי שום עבירה, רק הקב"ה כביכול מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ורוב העולם אינם נזהרים בעו"ה בזה החטא, שפעם אחת עשה בני הקטן ברכה על הפת ושמעתי ולא עניתי אמן על הברכה, והאריך לי הקב"ה כביכול אפו עד המעשה שנעשה לי בעמדי לפני המלך בשר ודם שלא עניתי אמן על ברכת המלך, ויחר המלך מאד, ובאותו שעה ב"ד של מעלה דנו אותי על שלא עניתי אמן על ברכת בני, לכן אתה חביבי תספר באזני בניך וכן בנך ולכל באי העולם את המעשה הזה ותזהירם על עניית אמן ופרח לו איש האמת החסיד.

ואחר שסיפר חכם הספרדי הנ"ל את המעשה הזה להגאון רבי מרדכי יפה הנ"ל ואמר לו אל תתרעם עלי שנדיתי אותו, כי נתכוונתי למען תהיה כפרה על עונך, ואני מוחל לך, אבל בתנאי שתדרוש ברבים להזהירם על עניית אמן.

וכאשר נתקבלתי להיות מוכיח בכל מדינות תודה לא-ל, (סיום דברי בעל ה'דרך משה' הנ"ל), אמר לי חמי ז"ל: מאחר שנדבקת בזרעו של הגאון מה"ר מרדכי יפה הנ"ל מוטל עליך הדבר לדרוש עבורו בכל הקהלות המעשה הנורא ההוא ולהזהיר בני ישראל על עניית אמן, על כן הירא וחרד על דבר ה' יקרא מעשה זאת פעם אחת כחודש להודיע לכל בני ביתו העונש הגדול למי שאינו עונה אמן אפילו על ברכת התינוק שלו, ומכל שכן בכית הכנסת כשהחזן חוזר ומתפלל תפלת "ח, ובפרט ב' אמנים שאין העולם נזהרין בהם אצל המחזיר שכנתו לציון ואומרים תיכף מודים אנחנו לך ואינם עונים אמן, ואצל מעריבי של שבת ופרוס וכו' כשמסיים הש"ץ ועל ירושלים מתחילים תיכף ושמרו, על כן צריכין לזהר לענות אמן קודם מודים וכו'. (נדפס בסוף ספר "לבוש החור" לרבנו ז"ע).

(מתוך הילולא קדישא - הרב מנשה יצחק מאיר שיף)

ראוי שלא לאכול ביום הפורים קודם שיקיים מצות היום [כדין כל המצוות שאין לאכול קודם קיומן].

מותר לשלוח מנות מפירות שביעית [והיינו למי שישמרם בקדושתן (*)] וכן להחזיר למי ששלח לו מהם, ואין בכך משום פריעת חוב [לפי שאין זה חוב ממון שניתן לתבעו בדיינים, אלא חוב מחמת מצוה בלבד, ולכן אין בזה משום סחורה].

יוצאין ידי חובת משלוח מנות אף במנות שאין המקבל רשאי לאוכלן מטעמי בריאות [ואף דהמצוה להרבות שמחה וריעות ()]** ע"י משלוח צרכי הסעודה ובנידון דידן לא יאכלם המקבל, מ"מ שפיר

יוצא ידי חובתו בכך].

שני חלקים ממין אחד החלוקים בטעמם, כגון החלק העליון והתחתון של בשר עוף וכדו' [ברם יש להזהר לכתחילה לשלוח לכל אחד כפי ערכו וחשיבותו, ולא ישלח לעשיר מנה הפחותה לפי ערכו, וכמ"ש הבה"ל בסי' תרצ"ה (ד"ה חייב לשלוח) (*)],** חשובים כשתי מנות [ואף דבעינן שני מיני אוכלין אבל ב' חתיכות ממין אחד אינו מועיל, מ"מ בנד"ד שפיר חשיבי כשני מינים (***)], וה"ה לענין איסור בורר בשבת דחשיבי ב' חלקים אלו כשני מינים].

ע"ב גבי קופה מלאה חרדל דאגד כלי שמיה אגד וא"כ ה"ה הכא דהכלי משים כל שיש בו כמנה אחת, עיי"ש, חידוש גדול הן, ולא חיישינן ליה. כתבי התלמידים.

(****) ועיין ראש יוסף מגילה ז' ע"א שכתב "יראה שיעור משלוח מנות כפי שיעור הראוי לכבוד לחבירו באותה העיר די", ועיין ערוך השלחן סי' תרצ"ה סט"ו דהשולחים חתיכות קטנות לא יצא ידי חובתו. ובברכ"י סק"ד כתב בשם מהראנ"ח דעיקר המצוה שיהא המנות יקרות הערך ועריבות, עיי"ש. ורבינו היה מדבר בשבחם של המקפידים על כך לקיים המצוה כהלכתה וכחידורה ונותנים לבם להדר מתנתם, ולא הערך הכספי הוא העיקר אלא נתינת הדעת ושימת הלב ליקר ולחבב איש את רעהו, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו כראוי, ופשיטא שאין להוציא הוצאות יתירות כגון דא (ויצוין שלבחורים בישיבת קול תורה הודיע רבינו שאין דעתו נוחה כלל מהבאתם אליו משלוח מנות). רשימות. והשיב לשואל על מנה של בשר עם תוספות בצדה על הצלחת, שיוסיף עוד מנה. עכ"ד. ואולי היינו משום ספיקא דהב"ט סי' תרצ"ה סק"ז בדג וביצה שעליו (ועיין ערוה"ש סי"ו שהחמיר בזה), או משום חשיבות המנה וכדברי הבה"ל הנ"ל.

(*) ונשאל רבינו לענין פועלי נקיון וכדו' העובדים במקומות של שומרי תורה, אם מותר ליתן להם משלוח מנות בפורים (בשאר שנים) כדי לקרב לבם למצוות - כיון דיש לחוש שלא יברכו על האכילה, וכתב דשרי משום דודאי מצוה גדולה היא. וכן הורה רבינו להעוסקים בקירוב רחוקים בחוגי בית וכדו' דשרי ליתן לפניהם דבר מאכל כפי הנימוס כדי לקרב הלבבות אף שאינם מברכים, אולם מן הראוי לשדלם בדרכי נועם לברך על אכילתם.

(**) ובחידושי אגדה כתב רבינו, בהא דאמרו בפסחים (סח, ב) הכל מודים בפורים דבעינן לכתב מ"ט "ימי משתה ושמחה" כתיב, דבאמת גם בזה הטעם הוא כמו שאמרו שם לענין עצרת דבעינן "לכס" משום דיום שנתנה בו תורה הוא, שהרי בפורים הדר קבלוה מאהבת הנס (ועיין ארחות חיים ספינקא סי' תרצ"ד אות ד' בשם המרדכי בב"מ פרק המקבל סי' שצ"ח דיום הפורים שקול כיום מתן תורה), אלא דכיון שהקבלה היתה ברצון לכן מוסיפים גם משתה ומשלוח מנות איש לרעהו לאפושמי שמחה. עכ"ד. ועיין כע"ז בשל"ה.

(***) ודברי הבן איש חי (פ' תצוה אות ט"ז) שצריך להניח כל מין בכלי בפני עצמו ולא יניח שניהם בכלי אחד, וטעם הדבר כתב בס' תורה לשמה סי' קפ"ט משום דקיי"ל בשבת צ"א

מעשה אודות הגה"צ רבי משה שמואל טוסיג ראש ישיבת מאטרסדוף זצלה"ה לרגל היא"צ ט"ו אדר ב' תשנ"ב פורים דמוקפין - מתוך ספר אחיו ב"ק אדמו"ר ממאטרסדוף זלה"ה בעל "תפארת בנים".

אחי ראש ישיבתנו הקדושה (שליט"א) [זצ"ל] הגיע פעם לשבות במושב קוממיות ומצא את תושבי המושב עצובים מאוד, לשאלתו על פשר הדבר נענה: היות ועדיין לא ירדו גשמים, ואם תוך כמה ימים לא ירד גשם כל הטירחא וההוצאה בזריעה תלך לאיבוד, ואינם יודעים לשית עצות כנפשם. שאל אותם: האם למי מהם יש ספר "דרשות חתם סופר" חלק ב'? מיד רץ אחד מהתושבים והביא הספר. התאספו כולם בבית המדרש ואחי למד אתם דרשה אחת מתוך תספור והבטיח להם שירד גשם, ואכן למחרת ביום ראשון ירדו גשמי ברכה. ענין לימוד הדרשה הנ"ל הוא כך: "חתם סופר" זי"ע הספיד את הגאון ר' חיים הרש זצ"ל בעמ"ס "מעין חכמה" ועוד, וכל הדרשה כולה תוכנה דברי צלותא ורחמי על צרות ישראל, כי זה כמה שנים שסבלו מעצירת גשמים. ונעתיק לשונו של הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל בהגהות "שער יוסף" על דרשות חתם סופר ח"ב עמוד שעו ע"ב: אמרתי אני בלבי טוב להזכיר פה מה ששמעתי מכבוד מו"ח הג"ר שלמה אלכסנדרי סופר ז"ל כמה פעמים, שנפלא בעיני המבין, דרוש הספד הנוכחי, ונראה בעליל ההתעוררות הגדול לטהר לבבות, וכל הגה ומאמר בדרוש הנוכחי מרישא עד גמירא היה צלותא ורחמי ולהמתקת הדינים בעידן ריתחא, ולהביא גשמי ברכה לעולם באתערותא דלתתא על הצדיק הנפטר, כי עצירת גשמים גדול היה אז, כמו שכתב מרן בתחלת הדרוש: ואנחנו רואים בעו"ה כי השנים מקולקלים, השמים עצרו גשמייהם והארץ לא נתנה יבולה והיין מתקלקל זה שנים רבות זה אחר זה וכו'. וסיום המאמרים וכו' רק למבעי רחמי אגשמי ברכה - וכה אמר לי כבוד חותני הרב ז"ל: בחנתי וניסיתי כמה פעמים בקראי דרוש הנוכחי ברבים בעת עצירת גשמים פעלתי ב"ה. פעם אחת היה עצירת גשמים זמן רב, וביקש הכומר מאתי שיתפללו היהודים גם כן על גשמים, והשבתי לו: אנחנו עשינו את שלנו והנני מבטיחך ביום ב' יהיה גשם רב. ביום ב' קבצתי אצלי איזה יחידי סגולה ולקחתי הפנקס כתב יד קדשו, ואמרתי לפנייהם כל הדרוש הנוכחי, ומיד השמים התקדרו עבים ויהי גשם גדול. ועוד פעם אחר היה כן שאחר איזה שעות שאמר ברבים דרוש הזה ירדו גשמי ברכה די והותר, עכ"ד מו"ח הרב מהורש"א ז"ל, והוא פלא.

(תפארת בנים - א / ר' בונם יואל טוסיג)

ממילא היסורים הם דבר המבטא ברית, כי באותו רגע אדם נזכר ומעריך את כל מה שיש לו.

אדם שכואב לו הראש, עליו לדעת שכאב הראש שלו נובע מכך שהקב"ה אוהב אותו ומטפל בו. אז הוא מגלה את חסדו ית', את עצם הדבר שנתן לו את הראש, את העינים, האוזניים, הפה, פרנסה, משפחה וכו'. זהו זמן עצום להודות ולהלל לקב"ה.

לפי זה נבין את לשון הפסוק בתהלים (ט, א) "למנצח על מות לבן, מזמור לדוד". ויש מפרשים שנאמר על מות אחד מבניו של דוד. לדוד המלך היו ילדים. פתאום רח"ל "על מות לבן" - מת אחד מבניו! מה הוא רואה? - שבעצם זה לא כל כך מוכרח שתינוק יחיה, הוא יכול גם למות. פתאום הוא גילה את העובדה שיש לו חיים ויש לו ילדים, הוא גילה את כל הטובה שהקב"ה עושה עמו, ועל כך התחיל לומר שירה.

היסורים - ברית

"וְלֹא תִשְׁבֵּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחַתְךָ" (ויקרא ב, יג). אמר רבי שמעון בן לקיש: נאמר 'ברית' במלח ונאמר 'ברית' ביסורין, נאמר ברית במלח, דכתיב "ולא תשבית מלח ברית", ונאמר ברית ביסורים, דכתיב 'אלה דברי הברית', מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם (ברכות ה, א)

חז"ל לימדונו כאן שיסורים נקראים "ברית". הם מקשרים את האדם לקב"ה, ויש בדבר זה הרבה מובנים. אחד המובנים הוא כך: אדם שחי בתוך עולם של חסד, אינו יודע שהקב"ה מטפל בגופו. הקב"ה מכניס אותו בתוך מערכת עצומה של חסד, ורק כשהקב"ה מחסיר ממנו משהו [דבר שהוא נס עצום, כי בעצם לא שייך חסרון בעולם] - אז האדם מגלה לפתע שהקב"ה מטפל בו באופן אישי.